SEKL-seminaari koskien vähemmistölainsäädäntöä

Esa Tuuri

SEKL:in, Suomalaisten eläkeläisten keskusliiton hallituksen kokouksen yhteydessä pidettiin seminaari koskien vähemmistölainsäädäntöä sekä syrjimislakia. Seminaaria veti Johanna Parikka Altenstedt. Hän on malmöläinen juristi jolla on laaja kokemus vähemmistöasioissa.

Vähemmistölainsäädännön taustaa

Vähemmistölain pohjalla on YK: n yleissopimus kansalaisoikeuksista ja poliittisista oikeuksista. Näin ollen vähemmistöjen perussuoja on osa ihmisoikeuksia**. Euroopassa niitä valvoo Euroopan neuvosto ja sen ihmisoikeustuomioistuin.** Vähemmistöjen oikeudet löytyvät erityisesti Euroopan neuvoston puitesopimuksesta vähemmistöjen kielen ja kulttuurin suojelemiseksi, sekä Euroopan neuvoston kielisopimuksesta.

Edellinen on tuotu Ruotsin lainsäädäntöön vähemmistölain kautta ja jälkimmäinen hallintoalueasetuksen (förordning) kautta. Kansallisten vähemmistöjen oikeudet on myös mainittu perustuslaissa (Regeringsformen) ja siitä on korkeimman oikeuden prejudikaatti ns. Girjastuomiossa, jossa vahvistetaan, että Euroopan neuvoston vähemmistökonventiot ovat osa Ruotsin lakia. Tässä Girjaksen paliskunnalle (lapinkylälle) vahvistettiin vähemmistöoikeudet, vastapuolena oli Ruotsin valtio.

Euroopan unionissa on kehitteillä uusia ohjeistuksia kansallisten vähemmistöjen tueksi, varsinkin, kun Europarlamentti hyväksyi Minority Safe Pack -ohjelman joulukuussa 2020. Myös se perustuu ihmisoikeuksiin.

Lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus, joka on saanut peräti lain voiman Ruotsissa, myös säätää että kielellisiin vähemmistöihin kuuluvilla lapsilla on oikeus kieleensä ja kulttuuriinsa. Se löytyy artikkelista 30.

Vähemmistöillä on oikeudet pitää yllä ja edistää identiteettiään ja kulttuuriaan sekä oikeus vaikuttaa omaan elämäänsä ja valta osallistua yhteiskunnan toimintaan vähemmistönä. Valtion ja julkishallinnon velvollisuus on edistää ja suojella vähemmistöjen kieltä ja kulttuuria osana omaa kansallista kulttuurihistoriaansa.

Niissä valtioissa, joissa on kansallisia, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöjä, tällaisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä ei saa kieltää oikeutta yhdessä muiden ryhmänsä jäsenten kanssa nauttia omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään.

Kansallinen vähemmistö suomalaiset

Monet ehkä ihmettelevät, miten suomalaiset voivat olla kansallinen vähemmistö, vaikka suuri osa heistä on maahanmuuttajia?

Suomi-Ruotsi oli yksi ja sama valtio yli 700 vuotta. Suomalaisia on ollut koko Ruotsissa koko historiallisen ajan, siis ajan jolta on kirjoitettuja dokumentteja ja takuulla sitä ennenkin. Ryhmä esiintyy ympäri maata, mutta heidän osuutensa väestöstä on niin pieni, että riski pääväestöön sulautumiseen on suuri jo parin-kolmen sukupolven sisällä. Ainoastaan joillakin alueilla kuten Värmlannissa on suomalaisuus pysynyt hengissä satoja vuosia vaikeuksista huolimatta – Värmlannin suomi kuoli vasta 1960-luvulla ja Uppsalan yliopistolla on nauhoituksia viimeisten värmlanninsuomen puhujien kanssa.

Siis suomalaisuus on ollut ”aina” osa Ruotsin yhteiskuntaa ja kieli ja kulttuuri ovat pysyneet hengissä jatkuvan maahanmuuton ansiosta, sekä pohjoisen suomalaisuuden ansioista. Pohjois-Ruotsissahan suomi ja saamin on ollut enemmistönä ja siksi assimilaatioyrityksistä huolimatta selviytynyt melko vahvana, varsinkin, kun Suomen ja Norjan puolelta on tullut tukea. Mutta Ruotsin valtio on luonut pohjoisen suomesta oman kielensä: meänkielen – joten sitä ei tilastollisesti lasketa suomeksi.

<u>Vähemmistöjä ei tule integroida</u>, siis sulauttaa enemmistöön, koska ovat osa kansaa samoin historiallisin oikeuksin, kuten esimerkiksi suomenruotsalaiset Suomessa. Kansallisilla vähemmistöillä on yhtäläiset oikeudet omaan kieleensä ja kulttuuriinsa kuin valtaväestölläkin. Euroopan neuvoston sopimuksissa onkin selkeä assimilaatiokielto.

Vähemmistöt käytännössä

On monta lakia vähemmistölain lisäksi joissa on vähemmistöä koskevia säädöksiä. Mm. kielilaki, koululaki, kirjastolaki ja kunnallislaki koskien kunnan asukkaiden samanarvoisuutta ja siis perustuslaissa on säädöksiä *(saamelaisten ja etnisten, kielellisten ja uskonnollisten vähemmistöjen mahdollisuutta ylläpitää ja kehittää kulttuuri- ja yhteisöelämääsi on edistettävä).* Tasa-arvo saadaan, kun heikompaa ryhmää tuetaan – ei niin, että eriarvoisia käsitellään samalla tavalla, kyse on siis positiivisestä erityiskohtelusta, jota tehdään myös esim. heikomman sukupuolen vahvistamiseksi eri tilanteissa.

Girjastuomion prejudikaatin mukaan taas yleensäkin vähemmistölainsäädäntöä sovellettaessa, kun on kyse eri intressien puntaroimisesta, erityistä painoarvoa on annettava vähemmistöjen mahdollisuuksille pystyä ylläpitämään kulttuuriaan ja sen erityspiirteitä. Girjastuomiossa kyse oli saamelaisten poronhoidosta, mutta tulkintasääntöjen mukaan tätä voidaan muihinkin vähemmistöihin ja niiden kulttuurisiin erityispiirteisiin, esim. ruotsinsuomalaisten kohdalla suomen kielen säilyttämiseen.

Erityissäännökset, joita sovelletaan hallintokunnissa suomeksi, saameksi ja meänkieleksi - sisältyvät kansallisia vähemmistöjä ja vähemmistökieliä koskevaan asetukseen (2009: 1299). Näitä on

- Vahvistettu kielen suoja ja julkishallinnolle asetetut vaatimukset
- Valtion vuosittainen rahoitus hallintokunnille
- Kuntien on anottava osallistumista

Mutta, mutta

Siis onko mahdollista saada kunnat noudattamaan vähemmistölakia? Useat hallituksen raportit osoittavat että tällä alalla ei tehdä tarpeeksi. Tukholman lääninhallituksen yksikönpäällikkö – hehän vastaavat vähemmistölain seurannasta - vastaa tähän kysymykseen, että tämä ei ole tällä hetkellä mahdollista.

Vähemmistölaki antaa oikeudet kansalaisille, mutta velvoittaa julkista valtaa vain tietyissä osissa (erityiset säännökset). Tämä pätee esimerkiksi silloin, kun jonkun asia on kytketty hallintoviranomaiselle jollakin hallintoalueella.

Hallintoalueella ei ole mitään valvontaviranomaista. Vuosittaisissa seurantaviranomaisten seurantaraporteissa voimme nähdä miten kunnat ja alueet soveltavat lainsäädäntöä. Seurantaviranomaiset toteuttavat muun muassa tiedottamisen lisäämisaloitteita saadakseen lisää toimijoita noudattamaan lakia. Mutta siinä se on. Vähemmistölaissa ei ole mitään säädöksiä siitä, mitä tehdä, jos joku ei noudata lakia, eikä minkäänlaisia sanktioita.

Johanna Parikka Altenstedtin mielestä vähin, mitä olisi voinut saada mukaan on pykälä siitä, että jos kunnat tai alueet tekevät päätöksiä vähemmistölakia tai -asetusta vastaan, tai konventioita vastaan, niin ne eivät saisi lainvoimaa ja mitätöitäisiin. Nyt tilanne on se, että yksittäiset vähemmistön

edustajat, kuten lapsiperheet, jotka taistelevat esimerkiksi suomenopetuksesta kunnissa, joissa ”ei löydetä” opettajia ja perutaan opetus, joutuvat menemään oikeuteen kuntaa vastaan. Hallinto-oikeuteen voi valittaa laittomista päätöksistä, mutta siihen ei saa oikeustukea vakuutuksesta, vaan kustannukset pitää maksaa omasta kukkarosta. Käräjäoikeuteen voi saada oikeustukea – jos vakuutusyhtiö suostuu – mutta tuomarit ja lakimiehet osaavat nämä asiat erittäin huonosti ja yrittävät päästä eroon vähemmistösyrjintätapauksista siltä pohjalta, että kielisyrjintä on mukamas sallittua Ruotsissa, koska sitä ei ole syrjintälaissa erikseen mainittu. Näin ollen ruotsinsuomalaisilta puutuvat oikeudelliset välineet saada todellista oikeutta tiukassa paikassa, vaikka laissa ja konventioissa se on taattu.

FAKTARUUTU 1

Viisi pykälää, jotka pitäisi korjata pikimmiten Johannan mukaan:

1) Lisätä vähemmistölakiin pykälä siitä, että jos sitä tai asetusta vastaan tehdään julkishallinnon päätöksiä, ne pitäisi mitätöidä saamatta lainvoimaa.
2) Poistettava porsaanreikäpykälät koululaista, joiden mukaan kuntien ei muka tarvitse järjestää opetusta, jos ei löydy (rehtorin mielestä) sopivaa suomenopettajaa ja lisättävä pykälä etäopetuksesta tarpeen tullen.
3) Lisättävä koululakiin, että esikoululuokka (0-luokka) on velvollinen tarjoamaan vähemmistön lapsille opetusta vähemmistökielellä. (Muutos on tekeillä, mutta tärkeää muistaa, miten tämä ”unohtui”, eli vähemmistöperspektiivi puuttui lakia tehdessä.)
4) Lisättävä vähemmistökielet syrjintäperusteiksi syrjintälakiin.
5) Lukion osalta poistettava rajoitukset kielen aktiivisesta käytöstä kotona ja tasosta. Opetusta on tarjottava, jos kansallinen vähemmistöoppilas sitä haluaa, ja sitä on voitava saada eri tasoilla, varsinkin, kun etäopetusta saa antaa.

FAKTARUUTU 2

Suomalaisten Eläkeläisten Keskusliitto, SEKL on valtakunnallinen ruotsinsuomalainen järjestö, joka toimii suomalaisten eläkeläisten oikeuksien puolesta Ruotsissa. Jäseniä on noin 800. SEKL:lla on kaksi edustajaa Ruotsin ministerijohtoisessa eläkeläiskomiteassa ja SEKL on myös mukana Ruotsinsuomalaisten valtuuskunnassa vaikuttamassa vähemmistöasioissa.
Ohjelmassamme tärkeimpänä on seurata, kuinka vähemmistölain toteutus toimii vanhustenhoidossa eli oikeus ikääntyä omalla kielellä. Toinen tavoite on tukea yhdistysten harrastustoimintaa, jossa pääkohde on aktiivijäsenten yhdessäolon lisäksi toimia suomenkielisten vanhojen yksinäisyyttä vastaan.